

територій Західного Поділля та Юри Ойцовської у збереженні біологічного та ландшафтного різноманіття: збірник наукових праць. Гримайлів, 2003. С. 584.

7. Оліяр Г.І., Капелюх Я.І. Об'єкти неживої природи та біотичне різноманіття природного заповідника «Медобори». Охорона і менеджмент об'єктів неживої природи на заповідних територіях. Гримайлів-Тернопіль «Джура». 2008.

8. Літопис природи. Природний заповідник «Медобори». Гримайлів, 2014. С. 45.

9. Положення про екологічну освітньо-виховну роботу установ природно-заповідного фонду. Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України №399 від 26.10.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1414-15#Text>

10. Проект організації території природного заповідника «Медобори» та охорони його природних комплексів, затверджено наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України 19 травня 2022 року № 201.

11. Природний заповідник «Медобори». Офіційний сайт. URL: <http://www.medobory-reserve.te.ua> (дата звернення 20.10.2023).

ТЕОРЕТИКО–МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ В СИСТЕМІ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОЇ ОСВІТИ В СТАРШІЙ ШКОЛІ

Скрипник С.В., Перетятко Ю.С.

skrypnyks2@gmail.com , yuliyaperetiatko15@gmail.com

Хмельницький національний університет

The article examines the main theoretical and methodological principles of ecological education in the system of personally oriented education, through the creation of an end-to-end ecological educational process in high school.

Key words: *ecological education, personality-oriented education, cross-cutting ecological and educational process.*

Сучасна система екологічного виховання на засадах особистісно орієнтованої освіти в старшій школі має відігравати випереджальну роль в екологізації всієї системи знань особистості. Для досягнення поставленої мети, саме така система повинна базуватися на кращих здобутках світової і національної культури, сучасної педагогічної теорії та практики, стимулювати соціалізацію особистості, її інтеграцію у життя суспільства, сприяти особистісному самовизначенню, самоорганізації та самореалізації, тобто формувати конкурентоспроможного фахівця на ринку праці.

Екологічне виховання в системі особистісно орієнтованої освіти в старшій школі є результатом новітніх соціально–економічних та культурних умов, що характеризуються новою гуманістичною парадигмою, особистісно орієнтованим підходом до навчання і виховання здобувачів освіти та ґрунтуються на принципах національної свідомості, культуровідповідності, цілісності, акмеологічності, суб'єкт-суб'єктної взаємодії, адекватності виховання психологічним умовам розвитку особистості, превентивності, ціннісній особистісній орієнтації, технологізації. Саме ці принципи визначають ефективність системи екологічного виховання в цілому.

Сучасне екологічне виховання здобувачів освіти старшої школи здійснюється в контексті національної і загальнолюдської культури, охоплює весь навчально–виховний процес, ґрунтується на свободі вибору мети життєдіяльності, поєднує інтереси особистості, суспільства, держави і нації.

Найважливішими психолого-педагогічними умовами сучасного екологічного виховання в системі особистісно орієнтованої освіти в старшій школі є: відповідність виховної практики цілям особистісно орієнтованої гуманістичної парадигми освіти в цілому;

ціннісному ставленні до особистості та оточуючого середовища; інтерактивність взаємодії всіх суб'єктів виховного процесу; створення необхідних умов для розвитку творчого потенціалу особистості; захист і підтримка інтересів здобувачів освіти; стимулювання ініціативності особистості; інтеграції виховних впливів освітнього середовища; практичне спрямування на екологізацію виховного процесу сучасного закладу освіти; культивування цінностей особистості; формування наскрізно-екологізовано-виховного середовища у навчальному закладі.

Сучасний наскрізно-екологізовано-виховний процес має стимулювати самоосмислення, самопроєктування, самореалізацію особистості в різних видах діяльності.

Впровадження інноваційних особисто орієнтованих освітніх технологій та використання соціокультурного середовища – необхідна умова формування сучасного наскрізно-виховного процесу в старшій школі. Такий підхід стимулює до пошуку нових моделей індивідуального розвитку особистості, розробку модельних програм та проєктів. Завдання наскрізно-екологізовано-виховного процесу: інтелектуалізація та екологізація усіх пізнавальних процесів здобувачів освіти; удосконалювання вікових психічних процесів (самопостереження, самопізнання, самовиховання, саморегуляція почуттів, емоцій, уміння абстрактно мислити, самовдосконалення стилю спілкування, ціннісного ставлення до себе і природи в цілому).

У ХХІ столітті пріоритетним напрямком реформування освіти, а саме змісту навчально-виховного процесу, є гуманізація освіти, основана на гуманістичних цінностях. Ось чому авторитарно-дисциплінарні моделі освіти змінюються на особистісно-орієнтовані, якісними ознаками яких є навчання й виховання особистості, з урахуванням усіх психічних та фізіологічних процесів, які протікають в організмі людини.

Сьогодні у вітчизняній, педагогічній практиці не можливий освітній процес без особистісно-орієнтованого підходу, який забезпечує створення нових механізмів екологізації навчання і виховання та ґрунтується на принципах ціннісної поваги до особистості, її самостійності та врахуванні індивідуальності.

Межі між особистісно орієнтованим навчанням та особистісно орієнтованим вихованням не повинно бути. Це системне явище, яке є основою екологізації всього освітнього процесу. Натомість існує чітке визначення поняття особистісно орієнтованого виховання: «особистісно орієнтоване виховання – новий тип виховання, що розвивається в постіндустріальному суспільстві, сутність якого полягає в подоланні суперечності між вихованням «для всіх» і вихованням «для кожного» на основі повороту до особистості, її індивідуального творчого потенціалу» [1].

Але, на нашу думку особистісно орієнтований підхід в цілому має суттєво гуманізувати та екологізувати освітній процес, наповнити його ціннісним морально-духовним переживанням, утвердити принципи поваги, максимально розкрити потенційні можливості здобувачів освіти, стимулювати їх до особистісно розвитку та творчості.

Отже, варто зазначити принципи наскрізно-екологізовано-виховного процесу: принцип природовідповідності (виховання має узгоджуватись із законами розвитку природи і людини, у відповідальності людини за подальшу еволюцію ноосфери в цілому); принцип гуманізації (формування особистісно орієнтованого наскрізно-екологізовано-виховного процесу); принцип національної культуровідповідності (освіта має формувати ціннісне ставлення до світової культури через сприйняття цінностей і норм конкретної національної та регіональної культури, в тому числі і екологічної); принцип системності (межі між особистісно орієнтованим навчанням та особистісно орієнтованим вихованням не повинно бути); принцип діалогічності (ефективність формування особистісно орієнтованого наскрізно-екологізовано-виховного процесу залежить від суб'єкт-суб'єктної взаємодії усіх суб'єктів освітньої діяльності); принцип диференціації (полягає у створенні умов для засвоєння змісту екологічного виховання в оптимальному обсязі для кожного здобувача освіти); принцип інтеграції (розглядається як основа змісту

екологічного виховання і передбачає вирішення протиріч між екологічними знаннями і екологічною дійсністю сьогодення; принцип успішності (успішна екологічна діяльність, успішна екологізована особистість запорука успішного життя в цілому); принцип творчої самодіяльності (самоорганізація та розвиток екологічних інтересів здобувачів освіти, практичне оволодіння різноманітними видами навчальної роботи, фізичної праці, спорту, мистецтва з подальшою реалізацією у житті); принцип адаптивності (формування м'яких навичок – soft skills) [2, 3].

Відповідні принципи ми обґрунтовуємо на засадах ідей і принципів особистісно-орієнтованого підходу до виховання за І. Д. Бехом, а саме: принцип самоактуалізації; принцип індивідуальності; принцип суб'єктності; принцип вибору; принцип творчості та успіху; принципові довіри та підтримки [1].

Виходячи із сутності особистісно орієнтованих освітніх технологій, вибір саме цих принципів є цілком слушним та обґрунтованим. Зміст кожного з них дозволяє зрозуміти основні підходи, яких слід дотримуватися під час розробки конкретної педагогічної технології зазначеного спрямування.

Особистісно-орієнтовані технології стимулюють широке, вільне педагогічне варіювання на основі знання законів розвитку особистості. Такі технології створюють сприятливі умови для життєвого самовизначення здобувачів освіти [2, 3].

На нашу думку, принципи наскрізно-екологізовано-виховного процесу орієнтують на формування екологізованої особистості, її розвиток не відповідно до якогось зразка чи чийогось замовлення, а відповідно до природних здібностей. Особистісно-орієнтоване екологічне виховання, яке забезпечує здобувачам освіти право на свободу вибору ціннісної позиції, на цінність людського духу й цінність життя загалом, на можливість його спрямованої екологічної діяльності на подолання дисгармонії в досвіді, поведінці, спілкуванні, діяльності. Важливим аспектом ефективності формування особистісно-орієнтованого, наскрізно-екологізовано-виховного процесу є реалізація принципів педагогіки співробітництва на засадах soft skills.

Таким чином, це є утвердження екологізованої особистості як найвищої цінності, навколо якої ґрунтуються всі інші суспільні пріоритети.

Література:

1. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання. Київ: ІЗМН, 1998. 204 с.
2. Скрипник С. В., Перетятко Ю. С. Case study – це learning in action для майбутніх учителів біології та основ здоров'я. Подільські читання. Охорона довкілля, збереження біотичного та ландшафтного різноманіття, природнича освіта: проблеми, перспективи, рішення: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. Присвячена 25-річчю кафедри екології та біологічної освіти Хмельницького національного університету. Хмельницький. С. 296–300.
3. Скрипник С.В. Шевченко С.М. Заморока А.М. Науково-методичні засади впровадження методів екологічної освіти і виховання в процесі навчання біології. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні та психологічні науки. Хмельницький. 2020. №4. С. 307-326.
4. Царик Л.П., Кузик І.Р. Роль учнівської та студентської молоді у збереженні зелених насаджень міста. Ecological education and ecological culture of the population: materials of the VII international scientific conference on February 25-26, 2019. Prague: Vědecko vydavatelské centrum «Soci-osféra-CZ», 2019. С. 33-37.